

Godos goda tērpā

LINDA RUBENA, Latvijas Nacionālā kultūras centra Tautas lietišķās mākslas eksperte:

-Tautastērps ir mūsu identitāte, un katram tas ir īpašs. Interese par tiem nemazinās. Pēc Dziesmu svētkiem un Latvijas simtgades par tiem vienkārši mazāk runā. Tautastērps ir goda tērps, tāpēc arī tie saglabājušies. Ikdienā valkāja vienkāršāku apģērbu. Tradicionālais, vēsturiskais tautastērps saglabājies no 19.gadsimta otras puses, 20.gadsimta sākuma.

Mūsdienās reprezentācijas, sviņģos pasākumos tautastērps ir alternatīva melnajai vakarkleitai vai uzvalkam. Uzvelkot tautastērpu, varam lepoties ar savu novadu vai, esot citās zemēs, ar savu valsti. Tas ir mūsu nacionālās piederības apliecinājums. Valsts svētkos, gadskārtu ieražu, piemēram, Jāņu, svinēšanā, arī dzimtām nozīmīgās reizēs latvieši velk tautastērpu. Ne katrā reizē var vilkt visu tautastērpa komplektu, bet Jāņos brunči vai tautisks krekls piederas. Pēdējā laikā jaunie pāri kāzās izvēlas tautastērpu. Dažkārt izmanto kādu tautastērpa detaļu, visbiežāk jostas un vainagus. Brunčus var ģērbt arī ikdienā, ziemā var kombinēt ar kādu jaciņu, būs silti. Tautastērps ir no vilnas auduma, tas piederas aukstākam laikam. Ir studijas, kurās meistares auž arī no lina, kokvilnas.

Latviskie svītraini, rūtaini audumi, to krāsu salikumi daudziem patīk, un tos iestrādā mūsdienīgos apģērbos. Ir 21.gadsimts, un modes nami, dizaineri piedāvā aizvien ko jaunu. Diemžēl maz ir apģērbu ar latviskiem elementiem. Ir daži dizaineri, kuri mēģina radīt tērpus no lina auduma ar izšūtiem latviskiem rakstiem. Tie ir skaisti un nav lēti. Arī tāpēc jaunais ienāk lēni. Dziesmu svētki neapšaubāmi pievērš uzmanību tautastērpiem, latviskajiem rakstiem. Tad gan krāsu salikumi,

gan raksti parādās arī apģērbu apdrukās. Mums jāreķinās arī ar jaunajām tendencēm attieksmē pret jauno apģērbu, jo tiek mudināts izmantot *second hand*.

Novadu studijās, amatu mājās sievas mācās darināt tautastērpus. Un ik rudenī iesaistās jaunas dalībnieces. Ir iecere pilnveidot mājaslapu "Katram savu tautastērpu", kas stāsta par latviešu tautastērpa izcelšanos, komplektēšanas un valkāšanas tradīcijām. Tai aizvien ir daudz interesentu. □

Saglabā latviskās vērtības

Drabešu Amatu mājā var mācīties aust, interese ir liela. Ne viena vien sieva sev noaudusi brunčus, jostu, villaini. "Pie stellēm ir rinda. Rudenī sāksies kursi, interese izgatavot sev tautastērpu nemazinās un nezudīs. Cilvēki kļūst aizvien zinošāki, novērtē latviskās bagātības. Ja pirms dažiem gadiem, kad stāstīju par celošanu, allaž kāds pārvaicāja – vai celošanu -, tagad

vairs nav jāskaidro," pastāsta Drabešu Amatu mājas vadītāja **INESE ROZE** un piebilst, ka katra sieva, kura noauž brunčus, pēc tam vēlas izgatavot visu tautastērpa komplektu. Daudzas auž tautastērpus mazmeitām, vedeklām, meitām. Kāda sieva stāstīja, ka viņai reiz bijis tautastērps, ar skaisto audumu apvilksusi krēslus, tagad grib pati sev noauž tērpu, viņai tas svarīgi. "Reiz runājām par svētkiem, ta-

jos noteikti jāvelk tautastērps. Biju pārsteigta, ka kundzes, kurām ir tautastērpi, tos glabā skapī, bet nevelk godos. Iespējams, ja nekad nav ģērbts, sievietes kautrējas, nezina, kā jutīsies. Taču viņas priecē apziņa, ka mājās ir tautastērps," saka Inese Roze un pauž gandarījumu, ka arī jaunas meitenes mācās aust. Vispirms noauž jostu, tad gribas ķerties klāt audumam, un pamazām vien top tautastērps. □

Arī vīriem derētu

"Brunči un jostas ir stellēs. Kad pabeigsim, sāksim lielos lakatus, bet vienās stelles turpināsim aust brunčus," stāsta Vaives amatu mājas audēja **INTA EZERNIECE** un rāda burtnīcas, kur sievas pierakstījušās rindā uz aušanu.

Inta atgādina, ka savulaik katrai latvietei mājās bija tautastērps. Vaivēnietes sākt aust, darināt tautastērpus pamudināja aicinājums "Katram savu tautastērpu!"

Biedrība "Lauku sieviešu atbalsta grupa "Vaive"" projektos piesaistīja finansējumu, pašvaldība atbalstīja, un tika gan sakārtotas telpas, gan iegādātas stelles, gan rīkotas mācības.

"Tās, kuras grib noauž jostu, gandrīz neviena agrāk stellēs nav sēdējusi, bet pēc jostas turpina ko lielāku. Grūti mums gāja ar blūžu un cepuru šūšanu, bet tikām galā," saka Inta.

Vaives Amatu mājā dažādos projektos iesaistījušās 16 vaivēnietes. Inta atzīst, ka Amatu mājā – tā ir iespēja darboties, tikt ārā no lauku sētas, cilvēkos. "Ir tikai

■ **BŪS SKAISTI BRUNČI.** Vaivēniete Inta Ezerniece Amatu mājas stellēs.

pašam jādara. Man ir gandarījums par katru jostu, brunčiem, ko kāda no mums noaudusi," pārdomās dalās vaivēniete. Inta ikdienā neliedz padomu citām sievietēm, un arī pati nepārtraukti mācās. Nesen spriedušas, ka auž tikai tērpus sievietēm, bet arī vīri, dēli, znoti ir pelnījuši. Būtu pavi-

sam jauki, ja kāds nāktu audēju pulkā.

Vaivēnietes gan pagastam nozīmīgos svētkos, gan braucot ciemos pie audējām citos novados, allaž velk mugurā pašu darinātos tautastērpus. "Kā vēl labāk sevi un Vaivi parādīt," teic Inta. □

UZZIŅAI

Tautastērps ir mūsu kultūras identitātes vizuāla izpausme un viens no mūsu nacionālajiem simboliem. Tradicionālais tautastērps nav tikai noteikta veida svētku drānas. Tas sevī ietver gadsimtu gaitā uzkrāto un nemitīgi papildināto tautas skaistuma izjūtu, ornamenta izveides un krāsu salikumu māku, amatniecības prasmes. Tajā uzkrātas daudz gadsimtu gaitā veidojušās apģērba darināšanas, rotāšanas un valkāšanas tradīcijas. Tā izziņāšana un iepazīšana ļauj saglabāt un nodrošināt pārmantojamību šīm prasmēm un tradīcijām, veidojot tērpu, ar kuru mūsdienās var izteikt savu kultūras

identitāti. Mūsdienās latviešu tautastērps ir ne tikai kultūras mantojuma daļa, tas vizuāli akcentē mūsu kultūrtelpu.

Pēdējos gados latviešu sabiedrībā ir pieaugusi interese par tautastērpu vairāku apstākļu ietekmē. Vispirms tā ir daļa no Eiropā kopumā pieaugošās nacionālo vērtību aktualizācijas, kas ir pretreakcija uz vispārējo globalizāciju un militāro konfliktu izraisītās migrācijas radīto spriedzi. Otrkārt, tautastērpa izziņāšanai un darināšanai daudzi pievēršas saistībā ar dažādām Latvijas simtgadi akcentējošām aktivitātēm.

(Dr.hist. Anete Karlsonē, "Latvijas Kultūras kanons")

Ne tikai Dziesmu svētkos

Aušanas darbnīcas "Vēverīšas" vadītāja, audēja DAGNIJA KUPČE atzīst, ka darba netrūkst, aizvien top jauni tautastērpi.

"Kā jūrā – nāk devītais vilnis jeb Dziesmu svētki, tad iestājas neliels miers. Varu teikt, ka tā tas ir no 80.gadiem," saka audēja. Viņa uzsver, ka no 2000.gada interese par tautastērpu nav mazinājusies. Krīzes laikā vilnis bijis tāds rimts, bet nenorima. Pēc krīzes jau visi gatavojās Latvijas simtgadei. "Korīem, deju kolektīviem, folkloras kopām aizvien vajag jaunus tērpus. Pamazām mainās tendence – vajag uz Dziesmu svētkiem ātri, tūlīt, jo ir dabūta nauda. Daudzi kolektīvi uz svētkiem aizbrauc ar vecajiem tērpiem, nesteidza izmantot iegūto naudu, un pēc tam lēnām komplektēja jaunos jau nākamajiem svētkiem. Aizvien biežāk kolektīvos katrs dalībnieks izvēlas savu tērpu, nevis visiem tiek darināti vienādi," pastāsta pieredzējusi audēja.

Dagnija Kupče novērojusi, ka ik pa gadiem par kāda novada tērpiem ir lielāka interese. 2013.gadā "Vēverīšas" kādam Valmieras kolektīvam noauda un uzšūva Kusas tautastērpu – šķērsvītroti brunči, zila izšūta jaka, un sievietēm vainaga veida cepures. Tērps skatē ieguva pirmo vietu. Nākamajos Dziesmu svētkos Kusas tērpi jau bija daudziem kolektīviem. Tāpat bijis ar Mazsalacas rūtaino tērpu, Liepas un Vijciema tautastērpu. Izšūtās Vidzemes sievu cepures vispirms bija tikai dažiem kolektīviem, nākamajos jau daudziem. Abrenes baltais, Rucavas un Nīcas tautastērpi, protams, ir iecienīti vienmēr.

"Pēdējos Dziesmu svētkos ļoti daudziem kolektīviem bija arheoloģiskie zilie tērpi – gan tradicionāli, gan stilizēti. Kad tērpos parādās kas neierastāks, tas kādu laiku kļūst par modi. Lietišķās mākslas nozarē, lai kā

pieturētos pie tradicionālā, ik pa dažiem gadiem ir kāda modes lieta," saka Dagnija un pastāsta: "Mauči ir piederīgi tautastērpiem un labi der arī pie džemperiem. Maučus pirms gadiem 30 darināja tikai Liepājas puses meistares, tāpat kā pārējos cimdus, likās pašsaprotami tos pasūtīt kurzemniecēm. Neienāca prātā, ka varētu adīt pašas. Tagad maučus darina ļoti daudzas rokdarbnieces un to darīt māca amatu mājās, klubos. Līdzīgi bija ar pārlošanu – patiesībā tā pati vainagu veidošana vien ir."

Tautastērpus pasūta arī individuāli. "Ir tādi, kuri izvēlas vecāku dzimtas puses tautastērpu, sieva savas puses, vīrs – savas. Izvēlas arī tāpēc, ka tā novada tērps vislabāk patīk. Reizēm nezina, kādu gribētu, tad domā, kādi toņi piestāv, kas patiktu. Bijis arī, ka internetā kaut ko izlasījuši un vēlas komplektēt, tad stāstu par tautastērpa valkāšanas kultūru," pastāsta D. Kupče. Viņa audusi arī tautastērpu krusstabām – mazus brunčīšus.

"Kāzās pēc mičošanas jaunās sievas vēlas tautastērpu. Kāzām pie baltās kleitas noder lielais lakats, ja vēsi, var uzmet uz pleciem. Cēsu vai Piebalgas baltā villaine der pie kāzu kleitas, pēc tam var nēsāt ar tautastērpu. Vedēji mēdz jaunajam pārim dāvināt tautastērpus, mammas meitām. Ārzemnieki vēlas tautastērpu latviskiem svētkiem, lai saiešanās tā sajūtu piederību Latvijai. Norvēģijā valsts neatkarības dienā ir tradīcija vilkt tautastērpu, un latvieši velk savus, lepojas," novērojumos dalās D.Kupče un uzsver, ka, uzvelkot tautastērpu, ikvienam iztaisnojas mugura, skatienā redzams lepnums. Arī pati audēja svinīgos notikumus allaž ir tautastērpa. □

Lappusi sagatavoja **SARMĪTE FELDMANE**

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds